

**YOKSULLUK VE GELİR EŞİTSİZLİĞİNİN DİNAMİKLERİ: SEÇİLMİŞ AVRUPA VE
MERKEZ ASYA ÜLKELERİ ÜZERİNE DİNAMİK PANEL VERİ ANALİZİ***

Dr. Öğr. Üye. Ayşe DURGUN KAYGISIZ**

ÖZ

Bireylerin temel gereksinimlerini karşılayamaması ya da temel gereksinimlerini karşılama bile toplumsal seviyenin gerisinde kalmak olarak tanımlanan yoksulluk, aynı zamanda kaynak yetersizliğinden de kaynaklanmaktadır. Gelirin, bireyler, gruplar ve bölgeler arasındaki dağılımında oluşan farklılıklar ise gelir eşitsizliği olarak tanımlanmaktadır. Gelir eşitsizliği nüfusun tamamını içermesi nedeniyle yoksulluktan daha kapsamlı bir kavramdır. Ancak yoksulluk ve gelir dağılımı hem doğrudan hem de dolaylı olarak birbirleriyle ilişki içerisindedir. Gelir dağılımındaki adaletsizlik arttıkça, yoksulluk oranı da aynı şekilde artar. Sağlık harcaması, eğitim, istihdam düzeyi, demografik yapı, sosyoekonomik geçmiş, gelir düzeyi, enflasyon ve ekonomik krizler ve globalleşme gibi yoksulluğu ve gelir dağılımını etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Gelir dağılımındaki adaletsizlik ve yoksulluk hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin temel problemleri arasında yer almaktadır. Toplumsal refah düzeyini arttırmak için gelirin adaletli bir şekilde dağılımı gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı yoksulluk ve gelir dağılımı ilişkisini açıklayarak bunlara temel oluşturan dinamikleri belirlemektedir. Bu amaçla 2000-2016 dönemi için seçilmiş Avrupa - Merkez Asya bölgesi üst-orta gelir grubu ülkelerinde yoksulluk ve bileşenleri üzerine dinamik panel veri analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre yoksulluk ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişki pozitif ve istatistiki olarak anlamlı çıkmıştır. Gelir eşitsizliğindeki artış yoksulluğu da arttırmaktadır. Bunun yanı sıra nüfus yoğunluğu, işsizlik oranı ve döviz kurunun yoksulluğu pozitif, milli gelir, enflasyon ve sağlık harcamalarının ise yoksulluğu negatif olarak etkilediği tespit edilmiştir. GİNİ, Milli gelir, işsizlik, döviz kuru ve sağlık harcamalarının işaretleri beklenildiği gibi ve istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, gelir eşitsizliği, panel veri analizi, gini, büyüme.

Jel Kodları: D63, I32, C33.

**DYNAMICS OF POVERTY AND INCOME INEQUALITY: DYNAMIC PANEL DATA
ANALYSIS ON SELECTED EUROPE AND CENTRAL ASIAN COUNTRIES**

ABSTRACT

Poverty, defined as the inability of individuals to meet basic needs, or to lag behind social inclusion, even if they meet basic needs, is also due to lack of resources. Differences in income distribution, between individuals, groups and regions are defined as income inequality. Income inequality is a more comprehensive concept than poverty because it covers the entire population. However poverty and income distribution are both directly and indirectly related to each other. As the unfairness of the income distribution increases, the poverty rate also increases. On the other hand, the improvement in income distribution has positive effects on poverty.

There are many factors such as health expenditure, education, employment level, demographic structure, socioeconomic background, income level, inflation and economic crises and globalization affecting the poverty and income distribution. Inequity in income distribution

* Bu makale "International Conference on Social Science Research-2018 in Prizren, Kosova" sempozyumunda özet metin olarak sunulmuştur.

** Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF. İktisat Bölümü, aysedurgun@sdu.edu.tr, ORCID NO: 0000000280627473

and poverty are among the main problems of both developed and developing countries. In order to increase the level of social prosperity, income should be distributed fairly.

The aim of this study, by explaining the relationship between poverty and income distribution and determine the dynamics that form the basis for them. For this purpose, in the selected period 2000-2016, dynamic-panel data analysis are made on poverty and its components in the Europa-Central Asia's upper-middle income group countries. According to the analysis results the relationship between poverty and income inequality was found out positive and statistically significant. The increase of income inequality also increases poverty. In addition to this, it was detected that poverty is affected positively by population density, unemployment rate and exchange rate and affected negatively by national income, inflation and health expenditures. The signal of GINI, National income, unemployment, exchange rate and health expenditures were found meaningful statistically as expected.

Keywords: Poverty, income inequality, panel data analysis, gini, growth.

Jel Codes: D63, I32, C33.

GİRİŞ

Gelir dağılımındaki adaletsizlik ve yoksulluk hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin temel problemleri arasında yer almaktadır. Toplumsal olarak refah düzeyini arttırmak için gelirin adaletli dağılımı gerekmektedir. Nitekim Ricardo “*Size göre iktisat bilimi ulusal refahın nedenlerini araştırmaktadır. Bana göre ise, iktisat, bu refah artışının üretime katılanlar arasında nasıl paylaşıldığını araştırmalıdır. Gün geçtikçe birinci tanımın boş ve aldatıcı, ikincini ise bilimin gerçek amacını yansıttığına daha çok inanmaktayım*” diyerek gelir düzeyinin yükseltilmesinden ziyade, gelir dağılımındaki adaletsizliğin azaltılmasına vurgu yapmıştır (Alkin, 1995:141). Gelir dağılımındaki adaletsizlik beraberinde sosyal, siyasal, kültürel vb. birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Gelir dağılımındaki adaletsizliğin ortaya çıkardığı sorunlardan bir tanesi olan yoksulluk aynı zamanda gelir dağılımındaki adaletsizliğin bir sonucudur. Yoksulluk ve gelir dağılımı hem doğrudan hem de dolaylı olarak birbirleriyle ilişki içerisindedir. Ravallion’a (2005) göre gelir eşitsizliği ile yoksulluk arasında pozitif bir ilişki vardır ve yükselen eşitsizlik düşen yoksulluğun kaçınılmaz yan ürünü değildir. Gelir dağılımındaki adaletsizlik ne kadar artarsa, yoksulluk oranı da aynı şekilde artar (Aktan ve Vural, 2002:2). Buna karşın gelir dağılımındaki iyileşme yoksulluk üzerinde olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Aynı zamanda yoksulluğun azaltılması da gelir dağılımındaki adaletsizliği azaltacaktır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yoksulluk ve gelir eşitsizliği kavramsal olarak incelenmiş ve bunlara etki eden faktörler açıklanmıştır. İkinci bölümde bu alanda yapılmış olan yerli ve yabancı çalışmalara yer verilmiştir. Son kısım olan üçüncü bölümde ise, 2000-2016 dönemi arasında veri setinin nispeten daha ulaşılabilir olduğu, içinde Türkiye’nin de yer aldığı, seçilmiş Avrupa -Merkez Asya bölgesi üst-orta gelir grubu ülkelerinde yoksulluk ve bileşenleri üzerine dinamik panel veri analizi yapılarak, sonuçlar yorumlanmıştır.

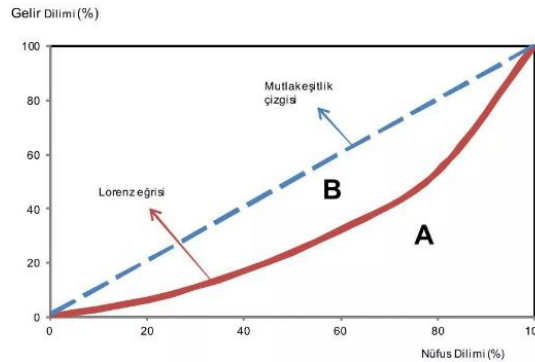
1.GELİR EŞİTSİZLİĞİ ve YOKSULLUK

Ülkede belirli bir dönemde üretilen milli hasılanın bireyler ya da üretimde yer alan üretim faktörleri arasındaki dağılımına gelir dağılımı denir. İşlevsel (fonksiyonel), kişisel, bölgesel ve sektörel olmak üzere dört türlü gelir dağılımı vardır. İşlevsel gelir

dağılımı emek, sermaye, toprak ve müteşebbüs'ten oluşan üretim faktörleri ile bunların karşılığında elde edilen ücret, faiz, rant ve kar'ın gibi üretimden aldıkları payın ne kadar olduğunu araştırır. Ülkenin coğrafi ve ya yerleşim yerlerinin niteliğine göre gelir dağılımını bölgesel gelir dağılımı belirlemektedir. Tarım sanayi ve hizmetler sektörünün gelirden aldığı pay sektörel gelir dağılımı ile ölçülmektedir. Kişisel gelir dağılımı ise ülkedeki kişiler arasındaki dağılımını konu almaktadır (Dinler, 2011:302). Kişisel gelir dağılımında önemli olan bireylerin ya da grupların hangi üretim faktöründen gelir elde ettiği değil, toplamda ne kadar gelir kazandığıdır. Bu nedenle gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçerken dikkate alınan kişisel gelir dağılımıdır. Kişisel gelir dağılımında en yüksek ve en düşük gelir grupları arasındaki farklar ve bu eşitsizliğe yol açan nedenler incelenir. Bu inceleme ile ülke nüfusu beş eşit gruba ayrılır. Nüfusun %20 sini temsil eden her bir gruba düşen milli gelir hesaplanarak gelir ve nüfus yüzdeleri karşılaştırılır. Bu yöntem toplumun her kesiminden kişileri içerdiği için tarafsız bir dağılımı öngörmektedir (Aktan ve Vural, 2002:2).

Gelirin, bireyler, gruplar ve bölgeler arasında ki dağılımında oluşan farklılıklar ise gelir eşitsizliği olarak tanımlanmaktadır. Gelir dağılımında eşitsizlik mal talebi ve arzının dağılımın daha eşit olması durumundaki seviyenin altında olmasına neden olmaktadır (Karluk, 2009:69). Ülkeler arasında gelir dağılımları farklılıklar göstermesine rağmen, eşit ve adaletli bir gelir dağılımı bulmak imkansızdır (Eğilmez ve Kumcu, 2005:126). Kişiler üretim sürecinde, üretime yaptıkları katkı kadar gelirden pay alacakları için, toplum içerisinde zengin ve yoksul kişilerin varlığı kaçınılmazdır. Fakat gelir dağılımındaki eşitlikten kasıt zengin ve yoksul arasındaki farkın kabul edilebilir seviyelerde olmasıdır (Çalışkan, 2010:102).

Gelir eşitsizliğini ölçmek için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Bu yöntemler objektif ve normatif ölçütler olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. Objektif ölçütler, aralık, görel ortalamaya mutlak sapma, değişme katsayısı, logaritmik standart sapma, logaritmik sapmaların ortalaması, Gini katsayısı, Kuznets katsayısı ve Theil endeksinden oluşmaktadır. Normatif ölçütler ise, Dalton ölçütü ve Atkinson endeksidir. Ayrıca gelir dağılımı grafiksel olarak Lorenz eğrisi ile gösterilmektedir (Aktan, 2002:13-19). Literatürde en yaygın olan yöntem Lorenz Eğrisi ve eğriden elde edilen Gini katsayısıdır. Lorenz eğrisi, toplam gelirin toplam nüfus arasındaki dağılımını gösteren eğridir (Şekil 1). Dikey eksene gelirin birikimli %20'lik dilimleri, yatay eksen ise nüfusun birikimli % 20'lik dilimleri yerleştirilir. İlk %20'lik nüfus en yoksul olan, son %20'lik dilim ise en zengin olan nüfusu temsil etmektedir. Nüfus dilimlerinin, gelir dilimlerindeki karşılıkları birleştirildiğinde Lorenz eğrisi elde edilmiş olunur (Bellu, 2005:3).

Şekil 1: Lorenz Eğrisi

Kaynak: (Bellu, 2005:3).

Mili gelirin bireyler arasında tam olarak eşit dağılımı sağlanırsa, Lorenz eğrisi mutlak eşitlik doğrusuna eşit olur. Gelir dağılımında adaletsizlik oldukça Lorenz eğrisi aşağı doğru sarkar ve tam eşitsizlik durumunda ise karenin köşelerini birleştiren bir doğru halini alır. Lorenz eğrisi geometrik bir yöntemdir. Eşitsizliği oranla ifade eden ve derecesini ölçen ise gini katsayısıdır. Gini katsayısı Lorenz eğrisinden elde edilir ve $B/A+B$ formülü ile hesaplanmaktadır. Gini katsayısı sıfır ile bir arasında bir değer alır. Katsayı bire yaklaştıkça gelir dağılımında adaletsizlik artar. Sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımında adalet artar (Dinler, 2011:304).

Yoksulluk bireylerin temel gereksinimlerini karşılayamaması ya da karşılasa bile toplumsal seviyenin gerisinde kalmak olarak tanımlanmaktadır. İfadenin ilk kısmı mutlak, ikinci kısmı ise göreceli yoksulluğu ifade etmektedir. Dünya Bankası kaynak yetersizliğini de yoksulluk tanımına eklemiştir. Feldstein (1999) yoksulluğun üç temel kaynağını, işsizlik, kazanç kabiliyeti eksikliği ve bireysel seçim olarak tanımlamaktadır. Ona göre yetersiz okullaşma ve eğitim düzeyi kazanç kabiliyeti eksikliğine yol açmaktadır. Aynı şekilde bireylere verilen nakit ve aynı refah haklarının gerçek değerindeki artışlar çalışmadan da yaşam standardını arttırmış kişileri çalışmamayı seçerek yoksulluğa sürüklemiştir.

Gelir dağılımı nüfusun tamamını içermesi nedeniyle yoksulluktan daha kapsamlı bir kavramdır. Fakat Feldstein (1999) göre ulusal politikanın odaklanması gereken asıl sorun gelir adaletsizliğinden ziyade yoksulluktur. Yoksulluk ve gelir eşitsizliği genellikle aynı yönlü ilişki içerisindedir. Gelir eşitsizliği arttıkça yoksulluk oranı da artar. Bu nedenle her ikisini de belirleyen unsurlar çakışmaktadır. Yoksulluğu ve gelir dağılımını etkileyen demografik ve sosyo-ekonomik faktörler bulunmaktadır (Erkal vd, 2015:68). Bunlar gelir eşitsizliği, nüfus, sağlık harcaması, eğitim, istihdam düzeyi, döviz kurları, gelir düzeyi, enflasyon ve ekonomik krizler, ticari açıklık vb.dir. Wade (2001;3-4) ülkeler arasında gelir dağılımı ve yoksulluk farklarının nedenlerini teknolojik gelişme, nüfus artış hızı, ülkelerin dış borç yükü, liberalleşme, dışa açıklık düzeyi, ülkelerin yer aldığı bölge ve entegrasyonlara dâhil olma durumu olarak sıralamıştır.

Yoksulluğun azaltılması için ekonomik büyüme gereklidir. Dollar ve Kraay'a göre (2002) yoksulluğun azaltılması için milli gelir artışı gereklidir. Fakat tek başına yeterli bir unsur değildir. Ayrıca artan büyüme oranının gelir dağılımında adaleti sağlayacağı anlamına gelmemektedir. Bu durum Kuznets teorisinde şöyle açıklanmaktadır. Ekonomik büyümenin ilk dönemlerinde ülkelerdeki gelir adaletsizliği artmaktadır. Büyümenin ilerleyen dönemlerinde ise gelir dağılımındaki adaletsizlik azalmaktadır. Kanbur'un (2005:224) belirttiği gibi, "Eğer amaç yoksulluğu azaltmaksa, o zaman büyüme, yoksulluğun azaltılması için bir artıdır fakat artan gelir eşitsizliği için ise eksidir".

Enflasyon gelir dağılımı üzerinde eşitsizliğe yol açan temel unsurlardan birisidir. Bu durumu düşük gelirli gruptan yüksek gelirli gruba gelir transferini gerçekleştirerek sebep olmaktadır (Dağdemir, 1998:56) Enflasyon gelir dağılımı

üzerinde lineer olmayan bir etki göstermektedir (Aktan ve Vural, 2002:7). Yani, yüksek enflasyon gelir dağılımında eşitsizliği artırırken, enflasyonun düşürülmesi gelir dağılımının direk olarak azalmasına yol açmaz. Böylelikle gelir dağılımı üzerinde yarattığı bozucu etkiler yoluyla yoksulluğu tetiklemektedir. Buna karşın yoksulluk üzerinde azaltıcı etkisi olduğunu da iddia edenler bulunmaktadır. Erkal ve diğerleri (2015:72) bu durumu; enflasyonist dönemde artan fiyat seviyesine bağlı olarak, piyasa sisteminde geçici güç elde eden üreticilerin, reel ücretlerdeki kısa süreli düşüş nedeni ile işgücü talebinde bulunmaları ve böylelikle üretim artışına ve gelirin yükselmesine sebep olması şeklinde açıklamaktadır.

Nüfus ve yoksulluk ilişkisi için iki farklı görüş bulunmaktadır. İlk olarak artan nüfusun yoksulluğu arttırdığı bu nedenle yoksulluğu azaltmak için nüfus artış hızının yavaşlatılması gerektiğidir. İkinci görüş ise artan nüfusun bir refah göstergesi olarak görülmesi, hane halkında çalışan kişi sayısını arttıracığı ve yaşlılık döneminde genç nüfusu sosyal güvenlik mekanizması olarak görmesi olarak belirtilmektedir (Erkal vd, 2015:69)

İstihdam da gelir dağılımı ve yoksulluğu etkileyen unsurlardandır. Üretim sürecine katılamayan işsizler gelir elde edemedikleri için toplumun en yoksul kesimini oluştururlar. Buna karşın istihdam olanaklarının artırılarak işsizliğin azaltılması gelir eşitsizliğinin ve yoksulluğun düşürülmesine olanak sağlamaktadır (Çalışkan, 2010:95).

Sağlık hizmetleri, sosyal kalkınma, yaşam kalitesi ve dünya refahı üzerinde olumlu etkiler yaptığı için yoksulluk değerlendirmesinde kullanılmaktadır. Sağlık harcamaları gelir düzeyinin yükselmesine, gelir adaletsizliğinin azalmasına ve sosyal adalet sağlanarak yoksulluğun azaltılmasına katkı sağlamaktadır (Erkal vd, 2015:69).

Döviz kurları ve yoksulluk ilişkisi üzerine çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Erkal ve diğerlerine göre (2015:71-72), optimal döviz kurunun tam olarak belirlenememesi durumunda, döviz kurlarının yoksulluk üzerinde dört ayrı mekanizma ile etkilerinin görülebileceği öngörülmektedir. Böyle bir durumda ilk olarak yerli ve yabancı mallar arasında kaynak dağılımının tam olarak sürdürülemeyip fiyat mekanizmasının bozulacağı ve piyasa dağıtım etkilerinin zarar göreceğidir. İkincisi, kaynak dağılımına bağlı olarak yatırımların azalacağı ticaret hacminin yoğun olduğu sektörlerde rekabetin düşeceği görüşüdür. Üçüncüsü, etkin olarak belirlenemeyen döviz kurlarının yoksul kesim üzerindeki maliyetinin, uluslararası sermaye piyasalarındaki finansal entegrasyonun derecesine bağlı olarak yükselebileceği vurgulanmaktadır. Son olarak dördüncü mekanizma, kurlardaki belirsizliğin, yoksul sınıf için risk ayarlamaları yapmak üzere koruma imkânlarından yararlanma olanağını düşürmesi ve olası bir para krizine yol açma ihtimalini ortaya çıkarmasına dayanmaktadır.

2.LİTERATÜR

Bütün ülkeleri ilgilendiren genel bir konu olması nedeni ile alanda yapılmış farklı çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bir kısmı aşağıda özetlenmiştir.

Apergis vd (2011) yoksulluk ve gelir eşitsizliğinin dinamiklerini ABD’de 50 eyalet üzerinde 1980-2004 dönemi için panel veri analizi ile test etmişlerdir. Çalışmalarında Hem kısa hem de uzun dönemde yoksulluk ve gelir eşitliği arasında çift yönlü ilişki

tespit etmişlerdir. Ayrıca kısa vadede yoksulluk üzerinde hem gelir eşitsizliğinin hem de işsizliğin pozitif, kişi başına düşen milli gelir ve eğitim seviyesinin ise negatif etkili olduğunu tespit etmişlerdir. Bunun yanı sıra yolsuzluğun yoksulluk üzerinde önemli olmadığını belirtmektedirler.

Yoksulluk, gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme üzerine yapılan bir diğer çalışma ise Erkal ve diğerlerine (2015) aittir. Panel veri analizi uyguladıkları çalışmalarında, gelir eşitsizliğindeki artış ve buna bağlı ortaya çıkan yoksulluğun büyümeye yol açtığını bulmuşlardır. Kamu sağlık harcamalarının yoksulluğu azalttığı, özel sağlık harcamalarının ise arttırdığını tespit etmişlerdir. Ayrıca nüfus ve enflasyondaki artışların yoksulluğu arttırdığını belirtmektedirler.

Balcı İzgi ve Alyu (2018), yoksulluk ve gelir eşitsizliği ilişkisini OECD ve AB ülkeleri için panel veri yöntemiyle analiz etmişlerdir. Gelir payları ile Gini katsayısı arasında pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca OECD ülkelerinde yoksulluk sınırındaki artış gelir eşitsizliğini de arttırmaktadır. Bu veriye dayanarak yoksulluğu gelir eşitsizliğinin nedeni olarak görmektedirler.

Hassan vd (2015), büyüme, eşitsizlik ve yoksulluk üzerine yapmış oldukları çalışmalarında, hem uzun hem de kısa vadede yoksulluk ve gelir adaletsizliği arasında pozitif bir ilişki tespit etmişlerdir.

Chen ve Wang (2015) yoksulluğun belirleyicilerini Tayvan için araştırmışlardır. Yoksulluk ile ekonomik eşitsizlik, ekonomik büyüme, yapısal geçiş ve işgücü piyasaları arasında anlamlı ilişkiler tespit etmişlerdir.

Ak (2010), gelir eşitsizliğinin yoksulluk üzerindeki etkilerinin bölgeler ve ülkelere göre farklılık gösterebileceğini yine de yoksulluğun azaltılmasında gelir dağılımının geleneksel olarak kabul edilen önemli bir etken olduğunu belirtmektedir.

Topuz ve Yıldırım (2017), düşük, orta ve yüksek gelirli 154 ülkenin verisini kullanarak gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi test etmişlerdir. Gelir eşitsizliğinin ülkelerin gelir seviyeleri arttıkça ekonomik büyümeyi önce pozitif, sonra ise negatif etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Çalışkan (2010) tarafından yapılan çalışma, Türkiye’de yoksulluk ve gelir eşitsizliğini araştırarak OECD ülkeleri ile kıyaslamasını yapmıştır. Türkiye’nin gelişmiş ülkelere göre bu alanda dezavantajlı olduğunu ve ülkede gelir dağılımında adaleti sağlamak konusunda yeterince mücadele verilmediği görüşünü savunmaktadır.

Yanar ve Şahbaz (2013) yoksulluk, gelir eşitsizliği ve küreselleşme arasındaki ilişkiyi geliştirmekte olan 102 ülke için araştırmıştır. 2010 yılı verileri ile yatay kesit analizi kullanılarak yapılan çalışma da ekonomik, politik ve sosyal küreselleşmenin yoksulluğu azalttığını, ekonomik ve sosyal küreselleşmenin gelir adaletsizliğini azalttığını fakat politik küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerinde bir etkisi olmadığını sonucuna ulaşmıştır.

Üzümcü ve Korkat (2014) Türkiye için yapmış oldukları çalışmada, geliştirmekte olan ülkelerin adaletli gelir dağılımı ve yoksulluk konusunda daha dikkatli davranmalarını ve işsiz insanların gelir sahibi olmasını sağlayacak istihdam politikaları ve projeler ile bu problemlere köklü çözümler üretmek gerektiğini savunmuşlardır.

Dağdemir (1998) gelir eşitsizliğini en çok etkileyen değişkenin kamu harcamaları olduğunu belirtmektedirler. Çoklu doğrusal regresyon modeli uyguladığı çalışmasına göre kamu harcamalarındaki artış gelir dağılımındaki adaletsizliği azaltmaktadır. Buna ek olarak işsizlik, enflasyon ve reel faiz oranlarının gelir dağılımını olumsuz yönde etkilediğini tespit etmiştir.

3. VERİ SETİ ve YÖNTEM

Gelir dağılımını ve yoksulluğu etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada genel olarak ülkelerin içinde buldukları demografik ve sosyo-ekonomik unsurlar olan; GSMH, enflasyon, işsizlik, istihdam, nüfus yapısı, döviz kuru ve sağlık harcamaları dikkate alınmıştır. Ülkelere ait toplam eğitim harcamaları veri olarak yeterli olmadığı için çalışmaya dâhil edilememiştir. Kullanılan değişkenler ve açıklaması tablo 1 de gösterilmektedir.

Tablo 1: Kullanılan Değişkenler ve Açıklamalar

Değişkenin adı	Açıklama	Kaynak	Beklenen etki
YOK	Yoksulluk oranı (% nüfus)	World Bank Data (WDI)	Bağımlı değişken
GİNİ	Gini index		(+/-)
GSYH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (sabit fiyatlarla 2010 ABD \$)		(-)
NUF	Toplam Nüfus		(+/-)
İST	15 yaş üstü istihdam (% nüfus)		(-)
İŞS	Toplam işsizlik (% toplam işgücü)		(+)
ENF	Enflasyon, GSYH deflatörü (% yıllık)		(+/-)
SGLK	Kişi başına düşen sağlık harcaması (sabit fiyatlarla ABD \$)		(-)
DK	Resmi döviz kuru (ABD \$, dönem ortalaması)		(+/-)

Çalışmada seçilmiş Avrupa -Merkez Asya bölgesi üst-orta gelir grubu ülkelerinde 2000-2016 dönemine ait gözlemlerden yararlanılarak panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Veri yetersizliği nedeni ile bölgedeki sadece Belarus Ermenistan, Kazakistan, Romanya, Rusya ve Türkiye ülkeleri ile çalışma yapılabilmektedir.

Panel veri analizinin avantajlarından birisi birimler veya zaman boyunca gözlenemeyen etkileri modele dâhil etmesidir. Bu gözlenemeyen etkilerin sabit veya rassal olmasına göre panel veri modelleri sınıflandırılır (Arı ve Zeren, 2011:42). Panel veri analizinde yer alan hata terimi ile açıklayıcı değişkenler arasında bir ilişkinin söz konusu olması durumunda, sabit etkiler modelinin tahmincileri sapmasız olduğundan, sabit etkiler modelinin kullanılması daha doğru olmaktadır (Erkal vd, 2015:77). Ayrıca T büyük, G küçük ise, sabit ve rassal etkiler modelleri tarafından tahminlenen parametrelerin değerlerinde çok az farklılıklar olacaktır. Burada seçim hesaplama kolaylığına ve uygunluğuna göre yapılmaktadır. Bu durumda sabit etkiler modeli muhtemelen tercih edilecektir. Sabit ve rassal etkiler arasında seçim yapmaya yardımcı olan bir başka testte Hausman testidir. Bu test yatay kesite özgü bireysel etkiler ile açıklayıcı değişkenler arasındaki korelasyonu test etmektedir (Kök ve Şimşek, 24-25). Çalışmada Sabit ve Rassal etkiler incelenmiş Hausman test uygulanarak testler arasında seçim yapılmıştır.

Yoksulluk ve gelir eşitsizliğinin dinamiklerini oluşturmak için kurulan denklem 1 aşağıdaki gibidir. Bağımlı değişken olarak yoksulluk oranı dikkate alınmıştır. Bunun nedeni gelir eşitsizliğini temsilen kullanılan gini katsayısının veri eksikliğidir. Ayrıca analizlerde gini katsayısının tek başına kullanılması bazı yanıltmalara yol açabileceğinden dolayı, gelir eşitsizliği analizlerinde yoksulluk oranı ile birlikte kullanılması daha uygun bir yaklaşım olmaktadır (Çalışkan, 2010:99). Yoksulluk ile gelir eşitsizliği birbiri ile doğru orantılı olduğu için modelden elde edilen sonuçların aynı zamanda gelir eşitsizliğini de kapsayacağı öngörülmüştür. Nitekim model Apergis vd.'nin (2011) çalışması dikkate alınarak kurulmuştur.

Denklem 1:

$$YOK_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 GİNİ_{it} + \beta_2 GSYH_{it} + \beta_3 NUF_{it} + \beta_4 ENF_{it} + \beta_5 İŞS_{it} + \beta_6 İST_{it} + \beta_7 SGLK_{it} + \beta_8 DK_{it} + \varepsilon_{it}$$

Yoksulluk, gini, istihdam, işsizlik, enflasyon ve döviz kuru verileri oran olarak, milli gelir, nüfus ve sağlık harcamaları ise logaritmaları alınarak modele dâhil edilmiştir. Bu nedenle katsayılar esneklikleri göstermektedir. Modeldeki $i=1,2,...N$ kesit birimini, $t=1,2,...T$ zamanı, ε ise hata terimini temsil etmektedir.

4. ANALİZ BULGULARI

Modele ilişkin gözlem sayıları, ortalama, minimum ve maksimum değerlerine ilişkin veriler özet istatistik tablosunda verilmiştir.

Tablo 2: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	bs	Mean	Std.Dev.	Min	Max
YOK	02	30.03725	23.93364	.4	84.4
GİNİ	00	33.373	5.522404	26.5	42.9

GSYH	02	25.67233	1.724918	22.18436	28.16542
NUF	02	16.87799	1.279589	14.87177	18.80319
İST	02	54.92067	7.725109	40.785	67.481
İŞS	02	7.614971	4.478963	.488	19.01
ENF	02	16.37364	22.65969	1.373676	185.2908
SGLK	6	5.481076	.7709793	3.701569	6.698477
DK	8	3.868076	2.693373	.4696541	9.091563

Model tahmininin güvenilirliği açısından korelasyon ilişkisi önem arz etmektedir (Güngördü, 2002: 64). Bu nedenle tablo 3'de değişkenler arasındaki korelasyon gösterilmiştir. Korelasyon sonuçlarına bakıldığında en yüksek korelasyonun değerinin %83 olduğu görülmektedir. Değişkenler arasında yüksek korelasyon çıkmadığı için modelde değişken seçiminde sorun oluşturacak bir durum olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 3: Değişkenlere İlişkin Korelasyon Katsayısı

	YOK	GİNİ	GSYH	NUF	İST	İŞS	ENF	SGLK	DK
OK	1.000								
İNİ	0.1556	1.000							
SYH	0.6942	0.6211	1.000						
UF	-0.6195	0.6865	0.8342	1.000					
ST	-0.1793	-0.4263	-0.1020	-0.1247	1.000				
ŞS	0.4715	0.2659	-0.1548	-0.1478	-0.5388	1.000			
NF	0.0351	-0.0903	-0.0208	0.0224	0.2038	-0.4238	1.000		
GLK	0.8268	0.1536	0.6012	0.4900	-0.1382	-0.1305	-0.2549	1.000	

K	0.1306	-	0.6657	-	0.6466	0.6101	-	0.1685	-	0.3650	.000

Modelin değişen varyans sorununu test etmek için modifiye edilmiş Wald testi uygulanmıştır. Testin sonuçları tablo 4’de gösterilmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Modelde değişen varyans sorununa rastlanılmamıştır.

Modelin otokorelasyon sorununu test etmek için Wooldridge test uygulanmıştır. Test sonuçları tablo 4’de gösterilmektedir. H_0 hipotezi red edilmiştir. Modelde otokorelasyon sorunu bulunmaktadır. Bu sorunu ortadan kaldırmak için Arellano- Bond uygulanmış ve sorun ortadan kaldırılmıştır.

Tablo 4: Değişen Varyans ve Otokorelasyon Test Sonuçları

Modifiye Edilmiş Wald Testi	Wooldridge Testi
chi2 (6) = 4.20	F(1, 5) = 128.425
Prob>chi2 = 0.6494	Prob > F = 0.00001

Tablo 5: Hausman Test Sonucu

Chi2(8)	=
25.16	
Prob > chi2=	
0.0015	

Tablo 5 Hausman test istatistiği sonuçlarını göstermektedir. Olasılık değeri dikkate alındığında sabit etkiler ile modele devam edilmiştir. Sabit ve Rassal etkilere ait analiz sonuçları ekler kısmına verilmiştir.

Tablo 6: Dinamik Panel Data Tahmin Tablosu

Variables	yok	yok	yok	yok	yok	yok	yok	Yok
L.YOK	0,872*** (0.0257)	0,868** (0,0258)	0.537*** (0.0473)	0.536*** (0.0480)	0,516*** (0.0515)	0,511*** (0.0507)	0,453*** (0,0513)	0.517*** (0.0585)
GİNİ	0,216 (0.188)	0.247 (0.188)	0.462*** (0.144)	0.413*** (0.151)	0.466*** (0.153)	0.454*** (0.153)	0.531*** (0.152)	0.577*** (0.177)
NUF		-1,804 (9.058)	22,77*** (7,613)	19.43** (8.089)	18,13** (8.146)	19.38** (8.053)	8.848 (8.899)	10.02 (0.61)
GSYH			-22,31*** (2.933)	-23.16*** (3.039)	-24.32*** (3.062)	-26.07*** (3.062)	-13.00*** (4.367)	-15.37*** (4.912)
İST				0.259 (0.193)	0.373* (0.192)	0.724*** (0.214)	0.393* (0.224)	0.225 (0.260)

ENF					-0,00358 (0.0233)	-0.00781 (0.0230)	-0.0146 (0.0232)	-0.00643 (0.0266)
İŞS						0.575*** (0.169)	0.527*** (0.173)	0.724*** (0.190)
SGLK							-6.050*** (1.442)	-3.697** (1.722)
DK								2.514* (1.308)
Constant	-5.986 (5.773)	23.51 (153.4)	185.3*** (113.0)	250.9** (124.6)	295.2** (123.0)	296.2** (117.8)	189.8 (127.4)	211.9*** (149.3)
obs	87	87	87	87	87	87	83	75
Standard errors in parentheses ***p<0,01, **p<0,05, *p<0,1								

Dinamik panel data tahmin sonucu tablo 6'da gösterilmiştir. Buna göre; GİNİ, GSYH ve İŞS değişkenleri %1 önem düzeyinde, SGLK %5 önem düzeyinde, DK ise %10 önem seviyesinde anlamlı bulunmuştur. NUF ve İST değişkenleri ise anlamsız çıkmıştır. Modelde GİNİ, GSYH, NUF, ENF, İŞS, SGLK ve DK değişkenlerinin işaretleri literatür ile uyumlu, İST değişkeninin işareti ise beklentilerin tersi çıkmıştır. İST değişkeni aynı zamanda istatistiki olarak da anlamsız çıkmıştır.

SONUÇ

Yoksulluk ve gelir dağılımındaki adaletsizlik son yıllarda birlikte ele alınmaya başlanmıştır. Bu iki önemli problem ülkeler açısından hem ekonomik hem sosyal hem de politik bir sorun olarak görülmekte ve çözümünde de buna yönelik hareket etmektedirler.

Yoksulluk ve gelir eşitsizliğinin dinamiklerini tespit etmek amacı ile yapılan çalışmada 2000-2016 dönemi seçilmiş Avrupa-Merkez Asya bölgesi üst-orta gelir grubu ülkeleri ele alınmıştır. Dinamik panel data modeli uygulanarak sonuçlar elde edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre yoksulluk ve gelir eşitsizliği arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Gelir eşitsizliğini temsilen kullanılan gini katsayısı %1 arttıkça yoksulluk oranı % 0.57 oranında artmaktadır. Milli gelirdeki artış yoksulluğu ters yönde etkilemektedir. Ülkelerde milli gelir % 1 arttıkça yoksulluk oranı % 15.37 oranında azalmaktadır. İşsizlik ile yoksulluk arasındaki ilişki pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. Ülkelerdeki işsizlik oranı % 1 arttıkça yoksulluk %0,724 oranında artacaktır. Ülkelerdeki Sağlık harcamaları arttıkça yoksulluğun azalacağı görülmektedir. Sağlık harcamalarındaki %1'lik artış, yoksulluğu % 3.7 oranında düşürmektedir. Sağlık harcamalarındaki artışın, sağlıklı birey sayısını arttırarak istihdam oranlarını yükselteceği düşünülmektedir. Çalışan kişi sayısının artması geliri arttırarak yoksulluğu azaltması beklenmektedir. Son olarak döviz kuru ile yoksulluk arasındaki ilişki hem pozitif hem de anlamlı çıkmıştır. Döviz kurlarındaki % 1 yükseliş, yoksulluğu %2,5 oranında arttırmaktadır. Nüfus, istihdam ve enflasyon değişkenlerimizin işaretleri beklenildiği gibi çıkmasına rağmen istatistiki olarak anlamsız çıkmışlardır.

Bu sonuçlar dikkate alındığında yoksulluk üzerindeki en büyük etken milli gelirdir. Ülkelerdeki gelir artışı yoksulluk oranını düşürmektedir. Fakat tek başına milli gelirin yükselmesi yeterli değildir. Aynı zamanda gelirin adaletli dağılımı da gerekmektedir. Çünkü gelir eşitsizliği arttıkça yoksulluğu da arttırmaktadır. Çalışama da literatürdeki Apergis (2011) ve Erkal vd'nin (2015) çalışmaları ile benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bununla birlikte işsizliği azaltıcı, sosyal harcamaları arttırıcı ve döviz kuru belirsizliğini ortadan kaldıracak hem ekonomik hem de sosyal önlemlerin alınması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- AK, F., (2010), "Inequality, Income, And Poverty: Compative Global Evidence", **Soc Sci Q**, **91(5)**, 1432-1446.
- AKTAN C.C. ve VURAL İ.Y. (2002), **Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Gelir Eşitsizliği: Termonoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri**, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Hakiş Federasyonu Yayınları, Ankara.
- ALKİN, E., (1995), **Türkiye'de Gelir Dağılımı**, Yeni Türkiye, 141-144.
- APERGIS N., DİNCER, O. ve PAYNE, J. E., (2011) On The Dynamics Of Poverty And Income Inequality In Us States, **Journal Of Economic Studies**, Vol. 38(2), 132-143.
- ARI, A. ve ZEREN, F. (2011), CO2 Emisyonu ve Ekonomik Büyüme: Panel Veri Analizi, **Yönetim ve Ekonomi**, C:18(2), 37-47
- BALCI İZGİ, .B. ve ALYU, E. (2018), Yoksulluk ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği: OECD ve AB Ülkeleri Panel Veri Analizi, **Gaziantep Üniversitesi Journal Of Social Sciences**, 17(3), 988-996.
- BELLÙ, L. G. (2005). **Charting Income Inequality The Lorenz Curve**, **EASYPol On-line Resource Materials for Policy Making**, Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO).
- CHEN K.M. ve WANG, T.M. (2015), Determinants Of Poverty Status in Taiwan: A Multilevel Approach, **Social Indicators Research**, Vol:123,371-389.
- ÇALIŞKAN, Ş. (2010), Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk, **Sosyal Siyaset Konferansları**, Sayı:59/2, 89-132.
- DAĞDEMİR, Ö. (1998), Ekonomik Kalkınma Sürecinde Gelir Eşitsizliği Sorunu ve Makro Ekonomik Göstergeler, **Ekonomik Yaklaşım**, **9(30)**, 41-58.
- DİNLER Z. (2011), **İktisada Giriş**, Ekin Yayınevi, Bursa.
- DOLLAR, D. Ve KRAAY, A. (2002), Growth Is Good For The Poor, **Journal of Economic Growth**, Vol. 7, 195-225.
- EĞİLMEZ, M. ve KUMCU, E. (2005) **Ekonomi Politikası**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

ERKAL, G, AKINCI, M. ve YILMAZ, Ö. (2015), Yoksulluk, Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Seçilmiş Doğu Avrupa Ve Latin Amerika Ülkeleri İçin Ampirik Bir Analiz, *TİSK Akademi*, 1, 66-87.

FELDSTEIN, M. (1999), Reducing Poverty, Not Inequality, *Public Interest*, Vol:137,33-41.

HASSAN, S.A. ZAMAN, K. ve GUL, S. (2015), The Relationship Between Growth-Inequality-Poverty Triangle And Environmental Degradation: Unveiling The Reality, *Arab Economics And Business Journal* 10, 57-71.

KANBUR, R. (2005), Growth, Inequality, And Poverty: Some Hard Questions, *Journal of International Affairs*, Vol. 58, 224-32.

KARLUK, R. (2009), *Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm*, Beta Yayınları, İstanbul.

KÖK, R. ve ŞİMŞEK, N. *Panel Veri Analizi*, 03.08.2018 tarihinde Dokuz Eylül Üniversitesi <http://debis.deu.edu.tr/userweb/recep.kok/dosyalar/panel2.pdf>. Adresinden Alındı.

RAVALLION, M. (2005), "A Poverty Inequality Trade-Off?", *World Bank Policy Research Working Paper*, 3579.

TOPUZ, S.G. ve YILDIRIM, K. (2017), Gelir Eşitsizliğinin Büyüme Üzerindeki Etkisi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:17(3), 57-72.

WADE, R. H. (2001). "The Rising Inequality of World Income Distribution", *Finance and Development*, Vol: 38(4), 37–39.

Ekler 1:

Tablo 7: Sabit Etkiler Test İstatistiği Sonuçları

Variables	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK
GİNİ	4.335*** (0.570)	1.152*** (0.321)	1.190*** (0.288)	1.238*** (0.318)	1.412*** (0.296)	1.369*** (0.288)	1.454*** (0.262)	1.439*** (0.233)
GSMH		-49.93*** (2.757)	-45.60*** (2.636)	-44.62*** (3.087)	-44.01*** (2.843)	-45.93*** (2.875)	-46.69*** (2.618)	-17.25*** (6.303)
ENF			0.142*** (0.0297)	0.144*** (0.0331)	0.148*** (0.0305)	0.131*** (0.0304)	0.124*** (0.0277)	0.906*** (0.0251)
DK				-0.423 (2.251)	0.142 (2.075)	-1.228 (2.095)	-2.236 (1.918)	-4.277** (1.737)
İŞS					1.090*** (0.279)	1.409*** (0.302)	1.540*** (0.276)	0.925*** (0.275)
İST						0.840** (0.352)	0.505 (0.330)	0.0657 (0.301)
NUF							56.99*** (13.76)	31.61** (13.56)
SGLK								-11.52***

								(2.297)
Constant	-114.3*** (19.06)	1.272*** (77.08)	1.158*** (73.25)	1.135*** (83.07)	1.102*** (76.84)	1.111*** (74.68)	185.5 (233.4)	-40.59 (220.7)
Obs	100	100	100	88	88	88	88	87
R²	0.384	0.865	0.892	0.876	0.896	0.903	0.921	0.941
Standard errors in parentheses ***p<0,01, **p<0,05, *p<0,1								

Tablo 8: Rassal Etkiler Test İstatistiği Sonucu

Variables	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK
GİNİ	3,723*** (0.564)	2.333*** (0.365)	2.852*** (0.339)	1.879*** (0.302)	1.345*** (0.328)	2.326*** (0.272)	1.121*** (0.206)	0.887*** (0.178)
GSMH		-35.07*** (2.700)	-21.24*** (1.889)	-18.89*** (1.150)	-16.43*** (1.326)	-21.58*** (1.174)	-44.85*** (2.265)	-27.38*** (3.537)
ENF			0.221*** (0.0436)	0.168*** (0.0493)	0.185*** (0.0570)	0.185*** (0.0425)	0.107*** (0.0281)	0.0626** (0.0246)
DK				-5.363*** (0.704)	-4.431*** (0.711)	-8.473*** (0.726)	-8.580 (0.464)	-6.889*** (0.482)
İŞS					0.804*** (0.409)	1.086*** (0.307)	1.398*** (0.198)	1.181*** (0.170)
İST						1.690*** (0.207)	1.674*** (0.132)	1.101*** (0.147)
NUF							35.38*** (3.250)	17,26*** (4.143)
SGLK								-9,359*** (1.565)
Constant	-94.03*** (20.72)	852.7*** (75.03)	476.5*** (50.03)	471.7*** (28.95)	416.2*** (32.83)	436.9*** (24.62)	477.0*** (16.15)	420.9*** (16.64)
Obs	100	100	100	88	88	88	88	87
Number of var3	6	6	6	6	6	6	6	6
Standard errors in parentheses ***p<0,01, **p<0,05, *p<0,1								